

СТАНОВИЩЕ

От професор д. н. Александър Донев Ангелов, Институт за изследване на изкуствата,
БАН

за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в научна област 8.4.
Театрално и филмово изкуство

с дисертационен труд на тема: „ПРОБЛЕМЪТ ЗА СТИЛА В КИНОТО“,
представен от Ирина Николаева Иванова, докторант на самостоятелна подготовка в
катедра „Световна култура“ на Факултет „Екранни изкуства“ на Национална академия
за театрално и филмово изкуство „КРЪСТЬО САРАФОВ”,

1. Оценка на качествата на дисертационния текст

Дисертацията си поставя за цел изследването на един от най-загадъчните проблеми на кинознанието, който не е изяснен окончателно не само от филмовата наука, но и от теорията на изкуството въобще. Онова, което прави впечатление още на пръв поглед, са научната смелост и самочувствие на дисертантката. Тези качества са важен елемент от характерологията на всеки истински изследовател и в този смисъл амбицията на Ирина Иванова е респектираща.

Понятието за стил няма и вероятно не може да получи еднозначно определение, но то е толкова често използвано, че няма как да остане извън ползрението на изследователите и на желаещите да преминат отвъд неговата загадъчност. Ирина Иванова е наясно с неразрешимостта на задачата, която си поставя, и въпреки това изписва достатъчен за стандарта на научния жанр дисертация брой страници, разсъждавайки по темата. Тя знае, че ние лесно разпознаваме характерния стил, но трудно дефинираме еднозначно понятието за стил, тъй като неговата специфичност се формира от комбинирането, повече или по-малко устойчиво, на огромен каталог разнообразни похвати и фактори. Всички те като цяло определят целенасоченото използване на един или друг тип художествени средства и технологични решения, насочени към упражняването на определено въздействие. Изследователката също така е наясно, че важна е не само дефиницията „какво е“ стилът, но и осъзнаването и обосноваването на неговата структура „как се образува стилът“ и неговата функция: „на какво служи стилът“.

Що се отнася до постройката на изложението, тя е логична и обоснована. Езикът е ясен и спомага за убедителността на тезите, като специално трябва да се отбележи лекотата на стила. Те издават авторка с дългогодишна кинокритическа и журналистическа практика, която обаче успява да интегрира досегашния си опит с нормите на академичното писане. Приложената методология е добре позната и точно подбрана, като чрез нея са разкрити различни аспекти на изследвания проблем. Водещ е историко-културологичният подход, допълнен от киноведски интерпретации и проучвания на ограничен кръг добре селектирана научна литература по проблем, на който са посветени безброй научни публикации. Съществено постижение е изобилието от точни наблюдения и продуктивни идеи, които навеждат към изводи, излизащи извън рамките на конкретната изследвана тема.

Дисертацията е разгърната в три глави, увод и заключение. Първата, озаглавена **Стилът като изкуствоведски термин (с. 14-61)** се занимава с историческата еволюция от древността до края на XX век на проблема за стила в общата художествена традиция.

Съвсем уместно в изложението са привлечени примери от философия, история на изкуството, изкуствознание, литература и литературознание. Добро впечатление прави уменията на авторката да синтезира в ясни и убедителни формули сложните идеи на разнородни мислители и творци. Намирам за смело и добре обосновано поставянето на възгледите на руски учени от съветската епоха (Айхенбаум, Бахтин, Лихачов) в основата на концепцията, приближаваща ни до едно доста пълно и задълбочено разбиране на понятието за стил.

Втора глава **Специфика на проблема за стила в киното** (с. 62-107) включва преглед на доминиращите „големи стилове“ (реализъм, модернизъм, постмодернизъм) и четири стилообразуващи фактори: от технологичен, организационен, изкуствоведско-теоретичен и социално-икономически порядък.

Трета глава **„Актуални проблеми на стила в киното“** (с. 108-136) поставя акцент върху съвременните измерения на националния стил в контекста на глобализацията (чрез примери от италианското кино и скандинавските криминални сериали) и естетическите последици от най-актуалните технически нововъведения.

Дисертационният труд успява да осъществи във висока степен заложените намерения. Той успява чрез изследване на проблема за стила в киното да насочи вниманието и анализира много по-широк кръг от теми, свързани с естетиката, историята и теорията на филмовото творчество.

2. Приноси на дисертационното изследване

За целите на изследването е направен широкообхватен и все пак сбит обзор на една свръх анализирана и все пак недокрай изяснена тема. По този начин е постигнат конкретен и многостранен анализ на обекта на изследването. Обработен е значителен първичен материал, издирени и интерпретирани са богат набор от аналитични и коментарни текстове по темата.

Съществено постижение на изследването е постигнатата относителна пълнота в анализа на обекта, която обхваща проблематика, покриваща цялата история на киното, а и на изкуството от античността до ден днешен.

Принципно приемам формулираните от дисертантката приноси и потвърждавам тяхната валидност за предложения дисертационен труд.

3. Бележки и препоръки

Въпреки високата степен на кинокритическа и изследователска компетентност в желанието си да предостави изобилие от информация, аргументи и гледни точки, и то в трескав динамичен ритъм, авторката допуска на места отстъпления от академичната прецизност, увлечения в есеистичен стил и фактологични неточности. В рамките на десет страници ми направиха впечатление:

- Нелепа грешка като твърдението (с.60), от което се правят определени изводи, че филмът на Майк Ли за художника Дж. М. Търнър е заснет не дигитално, а на лента (<https://www.indiewire.com/features/general/how-cinematographer-dick-pope-shot-mr-turner-straight-up-digitally-189867/>).

- Оспорима теза като „Ренесансът например със сигурност не е докоснал дори Балканския полуостров“ (с.60). Не бива да пропускаме например наличието на „ислямски ренесанс“ (VIII-XIII в.).

- Фразата „Ларс Фон Триер тръгва пък от движението Догма 95“ (с. 64), която звучи подвеждащо – датският режисьор реализира преди това четири много ярки авторски проекта и именно своеобразното отричане от тях карат филмовия свят да обърне внимание на Догма 95.

Освен това:

Лично отчитам като пропуск незачитането на приноса към реалистичната тенденция, толкова подробно проследена, на филма на Златан Дудов «Куле Вампе» (1932), изучаван и високо ценен от родоначалниците и на италианския неореализъм, и на френския поетичен реализъм.

„Френският писател Антонен Арто“ (с. 82) всъщност е театрал, драматург режисьор, актьор и теоретик.

Неоползотворена възможност ми се струва недоразработената идея за анонимизирането на стила в условията на дигиталното филмопроизводство (с. 58, „пътуващи“ от филм във филм виртуални мотиви са носители на стилоформираща потенция“).

Към вярно посочените „точки(те) на кипене“, които периодично „взривяват“ статуквото в киното“ (с.66) бих добавил дълбоките трансформации в рецепцията, предизвикани от промените в цялостната медийна и социална среда.

Пренебрегнат ми се струва икономическият (индустриално-корпоративен) аспект при въвеждането на усъвършенствани технологични решения като стиловоформиращ фактор.

Най-съществен пропуск за мен обаче е липсата на анализ за взаимоотношенията между стил и жанр, въпреки че на отделни места се промъкват разсъждения в тази посока.

Направените забележки са не толкова критика по същество, а предизвикани от качествата на представената научна продукция и подтик към изследователката за по-голяма прецизност и самовзискателност в научното писане. Освен това много от тезите стимулират диалог и дискусия, което е ценно качество. Убедено мога да препоръчам публикуването на дисертацията след известно прецизиране и евентуално доразвиване на някои тези под формата на монография, която би представлявала интерес за различен тип изследователи и хора, любопитни не само към въпросите на киното, но и на изкуството въобще.

3. Заключение:

Представеният дисертационен труд на тема „ПРОБЛЕМЪТ ЗА СТИЛА В КИНОТО“, изпълнява изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафова“. Текстът е самостоятелен научен труд със собствени оригинални и приноси моменти в дообогатяване на съществуващо българско знание в областите на киното и телевизията.

Това ми дава основание с пълна убеденост да гласувам за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство на Ирина Николаева Иванова.

Дата: 15 септември 2025 г.

Член на научното жури :

Александър Донеv, професор, д. н.